

27 LEKENRECHTSPRAAK

Lekenoordelen, lekenparticipatie en de toegankelijkheid van de strafrechtspleging voor het publiek

Theo de Roos

27.1 INLEIDING

Er is de laatste 25 jaar in Nederland betrekkelijk veel gepubliceerd over de toegankelijkheid en begrijpelijkheid van de strafrechtspleging voor het publiek, met name binnen de strafrechtspraak. Ook zijn publicaties over lekenrechtspraak verschenen. Voor een belangrijk deel ging het om juridische en rechtspolitieke publicaties, over onderwerpen als lekenparticipatie in de strafrechtspraak en de zogenoemde externe openbaarheid. Deze twee typen onderwerpen hangen voor een belangrijk deel met elkaar samen, zoals hierna wordt betoogd: lekenparticipatie leidt veelal tot een grotere begrijpelijkheid van het proces, omdat het taalgebruik wordt aangepast aan dat van niet-juristen. Zonder lekenparticipatie zijn rechtssystemen vaak minder toegankelijk en openbaar. In deze bijdrage wordt daarnaast ook ingegaan op verschillen in oordelen tussen burgers en rechters over de gewenste straf ('punitiviteit'), en op de vraag in hoeverre die van invloed zijn op het vertrouwen in de rechtspraak.

In het hiernavolgende bespreek ik een aantal onderzoeken die op uiteenlopende wijzen gericht zijn op de toegankelijkheid en begrijpelijkheid van de Nederlandse strafrechtspleging. Het begrip 'toegankelijkheid' heeft betrekking op zowel de letterlijke toegankelijkheid (de publieke tribune: de strafrechtspraak is – behalve als jeugdigen terechtstaan – openbaar, maar wat kan vanaf die publieke tribune worden waargenomen en begrepen door leken?) als de voorlichting door de overheid en door de media over de gang van zaken in de strafrechtspleging. Het begrip 'begrijpelijkheid' heeft onder meer betrekking op de wijze waarop rechterlijke uitspraken worden gemotiveerd, op het taalgebruik in vonnissen en arresten, en op de vraag of zittingen door leken (al of niet) worden begrepen.

Er kan worden gesproken van een solide en veelbelovende onderzoekstraditie op dit terrein, die in aanmerking komt voor continuering en verdere verdieping. Het belang van dergelijk onderzoek is aanzienlijk, gelet op de sterk toegenomen aandacht in en buiten de rechtspraktijk voor communicatie van de strafrechtspleging met de burger en de legitimiteit van

en het vertrouwen in de strafrechtspleging.¹ Deze onderzoekstraditie naar toegankelijkheid, begrijpelijkheid en lekenparticipatie is met name van groot belang omdat zij raakt aan de legitimiteit van de strafrechtspleging. Beslissingen van justitiële en rechterlijke autoriteiten kunnen nog zo degelijk zijn gezien vanuit juridisch-technisch oogpunt, als zij door het publiek (deftiger gezegd: door de rechtsgenoten) niet of maar moeizaam kunnen worden begrepen, laat staan beoordeeld, kan dat het vertrouwen in de strafrechtspleging aantasten.

Dat vertrouwen is vrij groot.² Nederland scoort in internationale peilingen steeds hoog, zij het wat lager dan landen als Noorwegen, Zweden en Denemarken. Rechterlijke dwalingen zoals in de Puttense moordzaak en de Schiedamse parkmoord lijken daar nauwelijks aan af te doen, zie de herhaalde metingen van vertrouwen door het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP).³

Ik begin met het onderzoek naar de feitelijke toegankelijkheid voor het publiek van strafzittingen. Met uitzondering van jeugdstrafzaken zijn deze zittingen in beginsel altijd openbaar en dus toegankelijk voor het publiek. Die openbaarheid is een groot goed: het voorkomt bij wijze van spreken achterkamertjespolitiek, en maakt controle op de kwaliteit van de rechtspraak mogelijk. Maar men moet zich ook realiseren dat die openbaarheid in sommige zaken heel belastend is voor de verdachten, en ook voor andere betrokkenen, zoals getuigen, slachtoffers en nabestaanden. De wet kent de mogelijkheid om ter bescherming van de belangen van die betrokkenen de deuren te sluiten, maar van die mogelijkheid wordt spaarzaam gebruikgemaakt, zo leert de algemene ervaring.

27.2 DE PUBLIEKE TRIBUNE

In 2005 publiceerden Malsch en Nijboer de resultaten van hun onderzoek naar de beleving van de praktische gang van zaken in de rechtszaal bij strafzittingen. Onderdeel van dit onderzoek was het observeren van strafzittingen aan de hand van een checklist. Daarnaast is een aantal uitsprakenzittingen geobserveerd, ook aan de hand van een checklist, werden 57 observaties verricht voorafgaand aan een zitting, en 35 voorafgaand aan een uitspraak, om een beeld te verkrijgen van de toegankelijkheid van de strafrechtspraak voor de burger. Verder werden personen die zich op de publieke tribune bevonden geïnterviewd over hun indrukken en ervaringen.

---

1 Lent, L. van (2008). *Externe openbaarheid in het strafproces*. Den Haag: Boom Juridische uitgevers.

2 Zie de herhaalde onderzoeken door het Sociaal Cultureel Planbureau daarnaar: www.scp.nl/zoekresultaten?searchbase=0&searchrange=10&searchpage=1&freetext=rechtssysteem&submit=Zoeken.

3 Idem.

De ‘passieve toegankelijkheid’ (de bereikbaarheid van gerechtsgebouwen, het verschaffen van informatie op verzoek van een burger) die uit het onderzoek naar voren kwam, was over het algemeen vrij redelijk, met enkele opvallende uitzonderingen, waar men van het kastje naar de muur werd gestuurd.⁴

Over de publieke tribunes constateerden de onderzoekers dat sprake is van een redelijke fysieke toegankelijkheid, maar ook hier waren er ‘onprettige uitzonderingen’. Openbaarheid en gerichtheid op de buitenstaander verschillen dus sterk per gerecht. Voorts stelden de onderzoekers vast dat niet-betrokken burgers (dus bijv. niet familie van verdachte of slachtoffer) zelden zittingen bijwonen. De zichtbaarheid van de procesdeelnemers voor het publiek was lang niet overal optimaal, al werd wel verbetering vastgesteld in nieuwe gerechtsgebouwen. De verstaanbaarheid van de procesdeelnemers varieerde nogal: rechters, officieren en advocaten scoorden goed, verdachten en getuigen minder en tolken slecht.⁵

Een tweede aspect betrof het gebruik van (voor leken vaak niet of nauwelijks begrijpelijke) vakjargon, zowel van juridische als van gedragswetenschappelijke aard. De onderzoekers hebben bij de observatie van de zittingen het gebruik door de professionals van juridisch en gedragswetenschappelijk vakjargon geturfd (juridisch bijv.: niet-ontvankelijkverklaring, voorwaardelijk opzet, subsidiair; gedragswetenschappelijk bijv.: externaliseren, antisociale persoonlijkheidsstoornis). Ook werd het aantal gebruikte afkortingen geturfd (zoals TUL, SFO, MK en tbs), en de genoemde wetsartikelen (bijv. art. 312, gekwalificeerde diefstal). Uitleg over de algemene gang van zaken werd wel vaak gegeven, zeker als er een schoolklas op de publieke tribune zat, maar bij verstekzaken waar niemand zich speciaal voor had gemeld kwam de behandeling over als een juridisch onderonsje. Afkortingen en wetsartikelen werden meestal niet uitgelegd. Vaak werd bij de behandeling van de persoonlijke omstandigheden van de verdachte waarbij sprake was van reclasserings- dan wel gedragswetenschappelijke rapporten terughoudendheid betracht door de rechter, ter bescherming van de privacy van de verdachte.

Ten slotte zijn bezoekers van de publieke tribune ondervraagd over hun ervaringen met de gang van zaken bij zittingen. Er zijn 74 interviews afgenomen, waarvan 32 over zaken bij de politierechter.⁶ De responsgroep bleek relatief hoogopgeleid. Van de respondenten was slechts 6% ‘algemeen belangstellende’. Meer dan de helft had reeds eerder een zitting bijgewoond. Tien respondenten waren ervan overtuigd dat zittingen niet openbaar zijn,

4 Malsch & Nijboer, 2005, p. 54.

5 Malsch & Nijboer, 2005, p. 53-60.

6 Bij de rechtbank betreft dat 90% van alle zaken, bij de hoven wordt slechts 10% enkelvoudig afgedaan.

terwijl zij dat over het algemeen juist wél zijn. Deze bevinding stemde de onderzoekers ‘enigszins zorgelijk’.⁷

Als het gaat om de verstaanbaarheid van de procesdeelnemers geeft slechts 47% van de respondenten aan iedereen goed te kunnen verstaan. Het oordeel over de begrijpelijkheid van de gang van zaken op de zitting bleek redelijk positief. Slechts ongeveer de helft van de ondervraagden bleek te weten wat onder de diverse ter zitting gebruikte vaktermen werd verstaan.

Het optreden van de rechter werd door de bezoekers van de publieke tribune redelijk positief beoordeeld (3,9 op een schaal van 1 tot 5). In totaal 66% beantwoordde de vraag of de gang van zaken ter zitting aan hun verwachtingen voldeed bevestigend.

De conclusie uit het onderzoek is dat de ‘passieve’ openbaarheid adequaat is binnen het Nederlandse strafrecht (openstellen publieke tribune), maar de ‘actieve’ openbaarheid, in de zin van het actief informeren en bezoekers de reikende hand geven, veel minder.

27.3 VERSCHILLEN TUSSEN LEKENOORDELEN EN HET OORDEEL VAN DE STRAFRECHTER

In 2006 werd het rapport van De Keijser, Van Koppen en Elffers over leken en rechterlijke oordelen over de straf gepubliceerd.⁸ De opzet van dit onderzoek was gericht op het ontlokken van beslissingen aan leken en aan rechters over identieke strafdossiers. Om de invloed van de hoeveelheid informatie te onderzoeken kregen sommige leken complete dossiers, terwijl andere een sterk verkorte versie daarvan kregen. Ten slotte wilden de onderzoekers de uitkomsten van het onderzoek bij leken relateren aan hun algemene attitude tegenover het strafrecht (hun ‘punitiviteit’, oftewel hun behoefte aan strenge straffen). Er zaten enige maanden tussen de attitudemeting (de surveyvragen) en de dossierbeoordelingen om te voorkomen dat de respondenten hun antwoorden onbewust met elkaar in lijn zouden brengen. Het lekenpanel werd dus tweemaal benaderd: de eerste keer voor de surveyvragen (voor alle leden van het panel van 2155 volwassen leken dezelfde) en de tweede maal voor de casusbeoordeling (deels summiere informatie, deels complete dossiers).

7 Malsch & Nijboer, 2005, p. 66.

8 Keijser, J.W. de, Koppen, P.J. van, & Elffers, H. (2006). *Op de stoel van de rechter: Oordeelt het publiek net zoals de strafrechter?* (Research Memoranda, nr. 2). Raad voor de rechtspraak.

In het surveyonderzoek kwamen aan de orde:

- meningen over het strafklimaat in Nederland;
- zorgen over en percepties van ontwikkelingen in de criminaliteit en de straftoemeting;
- algemene oordelen over strafrechters;
- kennis over en interesse in criminaliteit en rechtshandhaving;
- in de vragenlijst werd aan de respondenten een aantal vragen voorgelegd die deels overeenkwamen met de vragen die in eerdere surveys van het SCP waren gesteld, zoals: Misdaden worden in Nederland over het algemeen te licht bestraft.

De vraag die aan de respondenten werd gesteld was: Bent u het eens met de stelling dat misdaden in Nederland over het algemeen te licht worden bestraft? Het panel gaf in grote meerderheid het antwoord ‘geheel eens’ of ‘eens’. Als oorzaken wordt door 56% opgegeven dat de wetten niet streng genoeg zijn, en door 39% dat misdadigers te vaak worden vrijgesproken op grond van vormfouten. Het oordeel over de rechter is echter niet negatief (gemiddeld een dikke 6+). Het feit dat het publiek vindt dat strenger gestraft moet worden, betekent niet dat men niet beseft dat de rechter meer belangen heeft af te wegen dan alleen een (stevige) straf uit te delen. Men wil niet tornen aan belangrijke functies van de rechter, zoals een onafhankelijke, zaaksbetrokken beoordeling. De onderzoekers concluderen dat de bevolking weliswaar verlangt naar een strenger strafklimaat, maar niet ten koste van een onafhankelijke rechtspraak. De roep om strengere straffen kan in de eerste plaats worden geduid als uitdrukking van de zorg van burgers over de criminaliteit, aldus de onderzoekers.

De resultaten laten grote zorgen over criminaliteit en straftoemeting zien, volgens de onderzoekers. Twee derde is zelfs van mening (in strijd met de werkelijkheid) dat de criminaliteit de laatste jaren sterk gestegen is. Menigeen vreest dat er de laatste tijd steeds minder streng gestraft wordt. Of dat nu klopt of niet, stellen de onderzoekers, is niet van belang. Het is – opnieuw – een uiting van de zorgen die men over de criminaliteit koestert.

De interesse in het strafrecht is redelijk groot, zo blijkt uit de survey, maar de kennis erover is matig: 60% had alle drie of twee van de drie kennisvragen fout. Zo meent 80% dat de unus-rechter moordzaken behandelt.

Tijdens een experiment op basis van een voorgelegde casus, die ook deel uitmaakte van het onderzoek van De Keijser et al. (2006), werd de respondenten gevraagd een rechterlijke beslissing te nemen op grond van een nauwkeurige omschrijving van een werkelijkheidsgetrouwe strafzaak. Een aantal kreeg de beschikking over een compleet dossier, de overige leken kregen een krantenbericht over dezelfde zaak. Er waren drie categorieën misdrijven aan de orde: zware mishandeling, eenvoudige mishandeling en woninginbraak. De rechters

kregen uiteraard het gehele dossier in dezelfde zaken onder ogen. De hypothese van de onderzoekers bij dit onderdeel van het onderzoek luidde dat bij het beoordelen van dezelfde strafzaken met dezelfde hoeveelheid informatie leken gemiddeld even streng straffen als rechters. Die hypothese moest worden verworpen. Rechters gaven voor de zware mishandeling gemiddeld 29,7 maanden, de leken kwamen gemiddeld op 60,9 maanden uit. Maar liefst 91% van de leken legde een straf op die hoger was dan die van de rechters. Al met al lijkt er dus een behoorlijke punitiviteitskloof te zijn tussen leken en professionals.

27.4 ONBEGRIIP EN DRAAGVLAK

De Keijser en Elffers gaan in een publicatie uit 2007 nader in op de betekenis van hun, door henzelf zo genoemde en hiervoor besproken, ‘stoelonderzoek’.⁹ Zij vatten nog eens samen dat het stoelonderzoek heeft uitgewezen dat de punitiviteitskloof bestaat en behoorlijk groot is te noemen.¹⁰ Vervolgens bespreken zij enkele beperkingen die het stoelonderzoek aankleven. De eerste beperking betreft dat in het experimentele deel zowel voor rechters als voor leken de ervaring van het onderzoek ter terechtzitting ontbrak. Aan die beperking moet echter volgens de auteurs niet al te veel gewicht worden toegekend. Zoals bekend steunt het Nederlandse strafproces (dat de juryrechtspraak niet kent en minder geïnspireerd is op het zogenoemde onmiddellijkheidsbeginsel) in hoge mate op het dossier. Bovendien misten beide categorieën – rechters en leken – deze informatiebron (de ervaring ter zitting) in gelijke mate.

Een tweede beperking is dat de leken in het experiment een oordeel zonder gevolgen in de werkelijkheid vellen. Dat geldt voor de rechters-respondenten natuurlijk ook, maar die kunnen zich door hun professionele ervaring beter inleven in mogelijke gevolgen in de werkelijkheid. Deze beperking is in een experiment niet op te vangen, maar volgens de auteurs weegt dit niet zwaar omdat leken nu eenmaal niet zijn toegerust met de bevoegdheden die de rechter heeft.

De derde beperking is dat de lekendeelnemers aan het experiment voor het eerst (en meestal ook het laatst) van hun leven over een strafzaak oordelen, en dat zou met zich brengen dat hun oordeel streng zal uitvallen. Rechters daarentegen kunnen de zaken veel beter in het perspectief plaatsen van relatieve mildheid of gestrengheid in de vele andere zaken waarover zij oordelen. Als de ‘frisse’ leken zich zouden kunnen ontwikkelen tot ‘ervaren leken’, zou

---

9 Keijser, J. de, & Elffers, H. (2007). Onbegrip voor het strafoordeel bedreigt het draagvlak voor het rechtssysteem niet. In M. Malsch & N. van Manen (red.), *De begrijpelijkheid van de rechtspraak*. Den Haag: Boom Juridische uitgevers.

10 De Keijser & Elffers, 2007, p. 119.

hun oordeel zich in deze redenering waarschijnlijk ontwikkelen in de richting van dat van de rechters. De auteurs menen dat dit argument – de leken-leek vervangen door de ervaren leek – ‘een beetje een vreemde operatie’ is: ‘Ervaren leken weerspiegelen immers nauwelijks iemand: zij zijn geen representanten voor de leken in het algemeen (per definitie zonder ervaring) (...). Wij zijn daarom geneigd deze vergoelijking van de (initiële) kloof niet erg waardevol te vinden.’¹¹

De auteurs gaan vervolgens in op de vraag of de punitiviteitskloof de legitimiteit van het strafrechtelijk systeem vermindert. Zij wijzen er opnieuw op dat dezelfde mensen die in het stoelonderzoek van mening zijn dat in ons land hard gestraft zou moeten worden, geen uitgesproken negatief beeld van de rechtspraak hebben. De kloof behoeft op zichzelf dus geen directe bedreiging voor de legitimiteit van het systeem te zijn. Dit strookt met het hiervoor genoemde onderzoek van het SCP: het vertrouwen van burgers in rechters is over langere termijn ‘behoorlijk stabiel’.

De auteurs maken nog melding van een onderzoek dat zij zelf in 2003 deden (Elffers & De Keijser, 2004).¹² Zij vroegen 524 Nederlanders naar hun mening over de strafrechtspleging en haar prestaties. Daar kwam uit naar voren dat de bevolking overwegend negatief dacht over het strafrechtelijk systeem: er wordt te licht gestraft, het systeem is te traag en inefficiënt, er worden te veel fouten gemaakt, en slachtoffers worden miskend. Daar stond tegenover dat de strafrechters op een schaal van 1 tot 10 een 7- scoorden wat betreft het vertrouwen van burgers (dus iets positiever dan in het stoelonderzoek). Er bleek begrip te bestaan voor het gegeven dat sommige rechterlijke beslissingen nu eenmaal op onbegrip stuiten. Ook stemde een meerderheid in met de stelling dat rechters vooral op de zaak zelf moeten letten en niet op wat het publiek ervan vindt.

Verder werd de respondenten gevraagd welke eigenschappen uit een lijst van tien die hen werd voorgelegd zij voor rechters het belangrijkste vonden. ‘Rechtvaardig’ was zonder meer het belangrijkste, gevolgd door ‘onpartijdig’, ‘onafhankelijk’ en ‘kritisch’. Maar ‘streng’ komt pas op de negende plaats, voor de hekkensluiter ‘zich kunnen verplaatsen in de daders’.¹³ De eigenschap ‘een goed jurist’ staat in de middenmoot, ongeveer ex aequo met ‘goed kunnen luisteren’.

11 De Keijser & Elffers, 2007, p. 121.

12 Elffers, H., & Keijser, J.W. de (2004). Het geloof in de kloof: Wederzijdse beelden van rechters en publiek. In J.W. de Keijser & H. Elffers (red.), *Het maatschappelijk oordeel van de strafrechter: De wisselwerking tussen rechter en samenleving* (p. 53-84). Den Haag: Boom Juridische uitgevers.

13 Het zou beter zijn geweest als de onderzoekers de term ‘verdachte’ hadden gebruikt.

Terugkerend naar het stoelonderzoek, onder het kopje 'De betekenis van het bovenstaande', betogen de auteurs concluderend onder meer het volgende:

'De kloof is geen directe bedreiging voor de legitimiteit. Het is in ieder geval niet dé bedreiging. Een veel grotere bedreiging zou ontstaan wanneer het publiek er geen vertrouwen meer in heeft dat de rechter zijn taak naar behoren vervult, in het licht van wat we wel de klassieke waarden van het strafrecht mogen noemen: rechtvaardigheid, onpartijdigheid, onafhankelijkheid, en een kritisch oordeel. Uit het persistente en redelijk stabiele vertrouwen dat uit longitudinale surveys blijkt, tezamen met de toppositie van deze eigenschappen op het verlanglijstje van de bevolking, leiden wij af dat daar thans geen sprake is van een crisis.'¹⁴

27.5 LEKEN IN DE STRAFRECHTSPRAAK?

In de politiek is enige tijd discussie gevoerd over de vraag of hier te lande juryrechtspraak dan wel enige vorm van lekenparticipatie in de strafrechtspraak zou moeten worden ingevoerd. Het lekenelement ontbreekt in Nederland thans nagenoeg geheel.¹⁵ Hoe wordt dit door de Nederlandse bevolking ervaren? Bestaat er behoefte aan een stelsel waarin de leek actief meedoet aan de rechterlijke beslissingen?

Deze vraag is onderzocht door Klijn en Croes in 2007 in een kwantitatieve peiling onder een steekproef uit de Nederlandse bevolking van 18 jaar en ouder (WODC, Koomen, NIPO, 2006).¹⁶ De steun onder de bevolking voor verschillende vormen van lekenrechtspraak is gepeild in dit onderzoek. Bijna vier op de tien ondervraagden blijkt voorstander te zijn van enige vorm van lekenparticipatie; nagenoeg eenzelfde aantal is tegen en de rest is neutraal. Naarmate de participatie meer inzet vergt en een grotere verantwoordelijkheid met zich brengt, neemt de steun daarvoor af. Voor deelname met een informatief karakter is de bevolking veel meer te vinden dan voor deelname met een adviserend en besluitvormend karakter. De burger wil betrokken worden omdat hij meent dat de rechters daardoor

14 De Keijser & Elffers, 2007, p. 126.

15 Zie daarover Roos, Th. A. de (2006). *Is de invoering van lekenrechtspraak in de Nederlandse strafrechtspleging gewenst?* Universiteit van Tilburg. Lent, L. van (2008). *Externe openbaarheid in het strafproces*. Den Haag: Willem Pompe Instituut/Boom Juridische uitgevers, p. 222 e.v. Malsch, M. (2014). Het heilige huisje van de professionele rechtspraak: Waar komt de huiver voor lekenrechtspraak vandaan? *Strafblad*, 162-168. Nederland bekleedt een uitzonderingspositie in de Europese Unie op dit punt.

16 Wil het volk ook meedoen? *Rechtstreeks*, 1, 33-122.

beter geïnformeerd raken en zich begrijpelijker uitdrukken. Voor daadwerkelijke deelname aan de rechtspraak bestaat echter weinig animo.

Het tweede deel van het onderzoek bestond uit het aanbieden van vier cases, gevolgd door de vraag welke vorm van deelname door leken het meest passend werd gevonden bij bepaalde vormen van criminaliteit: diefstal, gecompliceerde fraude, ernstig verkeersongeval en afrekening in het criminele circuit. De – voorzichtige – conclusie uit dit deel van het onderzoek is dat morele verontwaardiging de wens tot lekendeelname bevordert en dat juridische complexiteit die wens vermindert. Maar de algemene conclusie is toch dat er geen urgente behoefte bestaat bij de bevolking om over te gaan op een systeem zoals dat bijvoorbeeld in Duitsland bestaat (*Laienrichter* beslissen samen met een beroepsrechter).

27.6 BURGERS OVER STRAFRECHTERS

Een onderzoek met een verwante probleemstelling werd in 2007 gepubliceerd. Het betrof een onderzoek van het Verweij-Jonker Instituut, uitgevoerd in opdracht van de Raad voor de rechtspraak.¹⁷ De probleemstelling was de volgende: Bestaat er onder burgers de behoefte om een actievere rol in de rechtspraak te spelen; zo ja, met het oog op welke problemen en ongenoegens doet deze behoefte zich voor?

Het betrof een kleinschalig onderzoek onder geïnteresseerde burgers, dat – zoals de onderzoekers zelf stellen – op geen enkele wijze streefde naar representativiteit. Gewerkt werd met een tweetal interactieve panelsessies, waarbij de panels zodanig waren samengesteld dat er een spreiding was naar opleiding, sekse, leeftijd en culturele achtergrond. Daarnaast zijn diepte-interviews gehouden met zeventien personen die op de een of andere manier interesse hadden in of betrokken waren bij het onderwerp.

De onderzoekers concluderen: ‘In de eerste plaats kan worden vastgesteld dat het recht mensen niet koud laat (...). Maar gegeven deze selectie [van geïnteresseerde burgers] was de mate van betrokkenheid opvallend. Daarbij viel wel op dat de kennis van zaken van invloed is op het oordeel. Vooral in de paneldiscussies toonden de mensen die deelnamen aan het experiment met een adviserend panel zich duidelijk meer op de hoogte. Anderen lieten duidelijk voortschrijdend inzicht zien, omdat ze er voor het eerst over nadachten.’

De onderzoekers stellen dat de burger verlangt naar een menselijke, empathische rechter die toch neutraal en objectief is. Vertrouwen in de rechtspraak is niet vanzelfsprekend,

17 Boutellier, H., & Lünemann, K. (2007). *Burgers over (straf)rechters*. Utrecht.

maar moet verdiend worden. De burger wil gehoord worden, maar schrikt terug voor te veel informalisering. De burger wil wel ‘in de buurt komen’ van de rechtspraak, maar hoeft er niet mee samen te vallen. Lekenrechtspraak is niet het antwoord op de behoeften die doorklinken in dit kwalitatieve onderzoek, maar men wil wel het gevoel hebben dat het ‘hun recht’ is dat gesproken is, dat gesproken wordt.

27.7 STEL DAT BURGERS (LEKEN) WEL ZOULDEN MEEDOEN?

Zou het verschil uitmaken als burgers (leken) zouden meebeslissen met rechters? Daarover gaat een publicatie van Croes, Elffers en Klijn uit 2008.¹⁸ Deze publicatie bespreekt het onderzoek dat Wagenaar verrichtte in opdracht van de Raad voor de rechtspraak en dat in 2008 is verschenen onder de titel *Strafrechtelijke oordelen van rechters en leken*. Dit unieke onderzoek, dat ook wel het ‘raadkameronderzoek’ is genoemd omdat het ingaat op beslissingen die in de raadkamer over bewezenverklaring en straf worden genomen, betreft een omvangrijke empirische studie naar de wijze waarop rechters en hoogopgeleide en modaal opgeleide leken in een negental ernstige strafzaken tot een beslissing komen. Wagenaar had vrij toegang tot de raadkamer van de rechters en tot de beraadslagingen van de lekenpanels, die parallel aan de rechters over dezelfde zaken oordeelden. Deze lekenpanels kregen voor de zitting het dossier, woonden de zitting bij en beraadslaagden na de zitting. Vervolgens werden de beraadslagingen van rechters en leken (in dezelfde zaken) met elkaar vergeleken en nader geanalyseerd.

De eerste vraag van Wagenaars onderzoek luidde: Beslissen leken en rechters anders over de bewezenverklaring? Het antwoord luidt bevestigend. Wagenaar concludeert dat de rechters meer geneigd zijn dan de leken om onderdelen van het ten laste gelegde als niet bewezen te kwalificeren.

De tweede vraag was: Beslissen leken anders dan rechters over de strafmaat? In het al eerder besproken onderzoek werd die vraag stevast bevestigend beantwoord (de punitiviteitskloof bestaat), maar in Wagenaars onderzoek luidde het antwoord over het geheel genomen ontkennend. Leken en rechters straffen gemiddeld over de negen zaken heen ongeveer even zwaar.

De derde vraag luidde: Beslissen de rechters, het hoogopgeleide lekenpanel en het modaal opgeleide lekenpanel op verschillende manieren? Deze vraag werd beantwoord aan de

---

18 Croes, M., Elffers, H., & Klijn, A. (2008). *Wagenaars raadkameronderzoek en de discussies over punitiviteit en lekeninbreng*. Zie www.rechtspraak.nl/SiteCollectionDocuments/Rechtstreeks-2008-3.pdf.

hand van het theoretisch kader van de theorie van ‘verhaal en verankering’ die Wagenaar zelf samen met Crombag en Van Koppen in *Dubieuze zaken* hadden ontwikkeld.¹⁹ Wagenaar laat zien dat er gemiddeld genomen weinig verschillen worden aangetroffen in de argumentatiestructuur van rechters en leken. Er zijn verschillen, maar die zijn bescheiden. Hetzelfde geldt voor de inhoud van de argumentatie. Uit de argumentatie ten aanzien van de bewezenverklaring komen geen verschillen tussen rechters en leken naar voren, noch in aantal ankers, noch in de breedte van de verankering. De complexiteit van de redenering verschilt dus niet.

De leken gebruiken wel andere, minder veilige ankers. Bij de rechters maken twijfelachtige ‘feiten van algemene bekendheid’ dan wel ongefundeerde aannames 5% van hun beslissingen uit, bij het hoogopgeleide lekenpanel was dat 15% en bij het modaal opgeleide lekenpanel 22%.

Voor de punitiviteitskloof betekent Wagenaars onderzoek dat deze niet kan worden aangetoond. De auteurs wijzen er echter op dat de kracht van de vergelijking tussen lekenpanels en rechters bescheiden is door het kleine aantal van negen zaken. Dat had men zich bij de aanvang van het onderzoek natuurlijk wel gerealiseerd, maar er zijn nu eenmaal grenzen aan de praktische haalbaarheid van een onderzoek. Strikt genomen weten wij niet, aldus de auteurs, of er in de totaliteit van strafzaken wel een verschil zou zijn tussen leken en rechters.

Na afloop van de bespreking van het onderzoek van Wagenaar vragen Croes et al. (2008) zich af of er een samenhang bestaat tussen opleidingsniveau en punitiviteit, en of mogelijk andere factoren (namelijk culturele) dan het opleidingsniveau een rol kunnen spelen bij de punitiviteitskloof.

Ook bespreken Croes et al. (2008) de relevantie van het raadkameronderzoek voor het (destijds zeer actuele, maar inmiddels weggezakte) debat over de wenselijkheid van lekenparticipatie in de strafrechtspraak. De stelling dat lekendeelname tot kwaliteitsverlaging zou leiden, kan huns inziens niet worden volgehouden. Aannemelijk is dat de begrijpelijkheid van de rechtspraak zou worden bevorderd, waardoor het vertrouwen van de bevolking in de rechtspraak zou kunnen toenemen.

---

19 Crombag, H.F.M., Koppen, P.J. van, & Wagenaar, W.A. (1992). *Dubieuze zaken: De psychologie van strafrechtelijke bewijs*. Amsterdam: Contact.

27.8 WELKE STRAFFEN VINDT DE BURGER PASSEND?

In een onderzoek van Ruiter et al. uit 2011 worden oordelen van burgers vergeleken met rechterlijke uitspraken.²⁰ De onderzoekers stellen dat de door hen gevolgde methode, het vergelijken van de oordelen van burgers over ‘vignetten’ (kort omschreven cases die in dit geval een aantal niet al te zware misdrijven betreffen) met de oordelen van strafrechters in soortgelijke ‘echte’ zaken, een ‘indirecte’ vergelijking is die geen harde conclusies toelaat. De onderzoekers concluderen dat er een grote variatie bestaat in de gewenste strafzwaarte onder de Nederlandse bevolking. Dit geldt voor alle drie de hoofdstraffen: gevangenisstraf, taakstraf en geldboete. Van consensus over wat de juiste strafzwaarte zou zijn is geen sprake.²¹

27.9 IS VERSCHIL IN OPLEIDINGSNIVEAU VAN BELANG VOOR PUNITIVITEIT?

De hiervoor weergegeven vraag van Croes et al. (2008), namelijk of een informatie-effect misschien verschillend uitwerkt voor lager en hoger opgeleiden, is beantwoord in onderzoek van Van der Maden, Malsch en De Keijser uit 2017.²² Het verkrijgen van informatie over een strafzaak doet de punitiviteit bij lager opgeleiden sterker dalen dan bij hoger opgeleiden, zo bleek uit dit onderzoek. Zowel een groep lager als een groep hoger opgeleiden deed mee, en zij werden bevraagd over de in een casus (eenvoudige mishandeling) op te leggen straf. De lager opgeleiden (studenten dienstverlening aan een regionaal opleidingscentrum) bleken aanzienlijk punitiever dan de hoger opgeleiden (studenten psychologie), maar waar het in dit onderzoek om ging was dat de beter geïnformeerden (die een summier dossier kregen) lager straffen dan de minder geïnformeerden (die een krantenbericht kregen). De opvallendste uitkomst was dat de geïnformeerde lager opgeleiden méér daalden in punitiviteit dan de geïnformeerde hoger opgeleiden. De onderzoekers menen naar aanleiding van deze uitkomsten dat de informerende inspanningen vanuit de rechtspraak zich vooral zouden moeten richten op lager opgeleiden.

---

20 Ruiter, S., Tolsma, J., Hoon, M. den, Elffers, H., & Laan, P. van der (2011). *De burger als rechter: Een onderzoek naar geprefereerde sancties voor misdrijven in Nederland*. Den Haag: Boom Lemma uitgevers.

21 Ruiter et al., p. 128.

22 Maden, M. van der, Malsch, M., & Keijser, J. de (2017). Waarom wil de burger toch steeds dat rechters zwaarder straffen? *Trema*, 80-83. Dit artikel is gebaseerd op de afstudeerscriptie van de eerste auteur (Vrij Universiteit, 2015).

27.10 LEKENPARTICIPATIE IN ANDERE LANDEN

Nederland neemt op het punt van de lekenparticipatie in strafzaken een uitzonderingspositie in: lekenrechtspraak is er niet in Nederland. Welke rol spelen leken in de rechtssystemen in andere landen (met name in de Europese Unie), en hoe wordt dat aldaar beleefd door de juridische professionals en de deelnemende leken? Daarover ging een onderzoek van Malsch uit 2009.²³ Voor deze studie werden in vijf Europese landen (België, Denemarken, Duitsland, Engeland en Wales, en Nederland) rechters en leken geïnterviewd en werden zittingen geobserveerd. Drie aspecten werden daarbij bestudeerd: participatie, representatie en deliberatie. Participatie en deliberatie worden opgevat als onderling nauw verweven: bij de participatie gaat het om ‘gewone burgers’, want participatie vergroot de mogelijkheden van een betere en meer geïnformeerde deliberatie, dat wil zeggen: actief deelnemen aan de discussie in raadkamer bevordert het inzicht van de deelnemende leken in de materie waarover zij (mede) moeten beslissen.

De vergelijking tussen de vijf onderzochte landen wijst uit dat de hedendaagse kenmerken van de rechtspraak, zoals distantie, objectiviteit, juridische kennis en onafhankelijkheid, de belangrijkste aspecten zijn geworden waar het gaat om de beoordeling van individuele rechters of van de rechtspraak in het algemeen. Gaandeweg zijn het concept van de rechter die de gemeenschap weerspiegelt en de nadruk op het rechterlijke werk als een soort publieke plicht verbleekt. In Nederland is de notie dat iemand die niet is opgeleid als jurist aan de rechtspraak zou moeten meedoen, bijna geheel afwezig. Maar in de vier andere onderzochte landen is die notie in de een of andere vorm nog aanwezig, hetgeen blijkt uit aanzienlijke steun voor lekenrechtspraak, ook al levert dat allerlei praktische problemen op. Zo is het punt van de representativiteit van lekenrechters in geen van de vier landen bevredigend opgelost. De daadwerkelijke participatie van de leken wordt als weinig bemoedigend ervaren in alle vier de landen; over de gehele linie is sprake van een gebrek aan actieve inbreng. Ook als het gaat om de bepaling van de sancties is de inbreng van de juridische professionals veel invloedrijker dan die van de leken. Tegelijkertijd is geen bewijs gevonden voor ernstige bezwaren tegen het samenwerken van professionele rechters met lekenrechters in de vier landen. Ook werd vastgesteld dat de leken meer inzicht verwerven in de werkwijze van de professionals en ook meer vertrouwen krijgen in de eerlijkheid van het systeem. Men wordt zich bewust van de complexiteit en moeilijkheidsgraad van het rechterlijke werk. Ook kan de deelname aan de procedure leiden tot een minder punitieve attitude. Anderzijds is het ook aannemelijk dat professionele rechters die met leken werken,

23 Malsch, M. (2009). *Democracy in the courts. Lay participation in European criminal justice systems*. Abingdon: Taylor & Francis.

leren over de normen en waarden die in de gemeenschap gelden. Daardoor kan de kloof tussen de professionele rechtspraak en de bevolking worden gereduceerd.

Het aspect van de deliberatie is in alle onderzochte landen problematisch. De meerderheid van de burgers participeert nauwelijks of niet in debatten over onderwerpen behorend tot het publieke domein, zoals de rechtspraak. Anderzijds laat het sterk toegenomen gebruik van sociale media zien dat er wel degelijk sprake is van bereidheid tot deelname aan het publieke debat. Welke invloed deze tendens heeft op het functioneren van de strafrechtspleging, verdient nader onderzoek. Duidelijk is dat het afnemen van ‘deliberatieve deelname’ van de burger aan het debat over de strafrechtspleging de kloof tussen die strafrechtspleging en de burgers dreigt te vergroten, hetgeen kan leiden tot wantrouwen en een gebrek aan legitimiteit van de instituties van de strafrechtspraak.

De sociale en traditionele media kunnen in deze situatie – in plaats van het overbruggen van de kloof – zelfs bijdragen aan een vervormde weergave van wat zich in de strafrechtspraak afspeelt.

Ter afsluiting van de conclusies van het onderzoek worden de vijf landen aan een evaluatie onderworpen. Alle vijf blijken sterke en minder sterke punten te tonen. De Belgische variant (de hoven van assisen) blijken het meest omstreden. Nederland springt eruit door het volledig ontbreken van lekenparticipatie. De gedragsdeskundigen in de penitentiare kamer van het gerechtshof Arnhem-Leeuwarden kunnen niet als leken worden beschouwd, ook al zijn het geen juristen, evenmin als de – juridisch opgeleide – rechters-plaatsvervangers. De vergelijkende evaluatie van de in de landen afgenomen interviews wijst uit dat er een aanzienlijke overeenstemming is. Als voordelen worden aangemerkt het binnenhalen van verschillende perspectieven, het bestrijden van de negatieve kanten van routine en het leereffect voor de leken. Als nadelen worden genoemd de extra tijd en kosten verbonden aan lekenparticipatie en het gebrek aan deskundigheid, met de daaraan verbonden gevolgen voor de kwaliteit van de beslissingen.

De algemene conclusie van het boek luidt dat een zekere mate van ‘democratie in de gerechten’ wenselijk is om te voorkomen dat de rechtspraak te ver verwijderd raakt van de maatschappij. Anderzijds mag de kwaliteit van de beslissingen daar niet onder lijden, zodat een betere training en scholing van deelnemende leken in de juridische discipline vereist is. De auteur bepleit geen radicale wijzigingen in de onderzochte stelsels, maar formuleert een aantal aanbevelingen voor het beter betrekken van de burger bij de recht-

spraak.²⁴ In Nederland kan het daarbij bijvoorbeeld gaan om de Dag van de rechtspraak, waarbij scholen worden bezocht om voorlichting te geven over de (straf)rechtspraak, en om burgerpanels, verzorgd door regionale dagbladen.

27.11 BURGERS OVER STRAFVONNISSEN

Wat vinden burgers van de begrijpelijkheid van rechterlijke uitspraken in strafzaken? Dat is onderzocht in een onderzoek waarover in 2015 werd gepubliceerd.²⁵ De onderzoeksvraag luidde: Wat is een voor de burger overtuigende rechterlijke uitspraak, en welke rol speelt de begrijpelijkheid van de motivering en de inhoud van de beslissing hierin?

In dit onderzoek werd de respondenten gevraagd hun oordeel te geven over de begrijpelijkheid van uitspraken op een schaal van 1 tot 5. Gemiddeld scoren de drie voorgelegde vonnissen ('Verkeersongeval', 'Bloempotincident' en 'Overval') heel redelijk: 3,5. Het verkeersongeval wordt als significant minder begrijpelijk beoordeeld. Het taalgebruik wordt het meest als struikelblok genoemd. Uiteindelijk komen de respondenten er wel doorheen, maar vaak pas na herhaaldelijke lezing. Met name de tenlastelegging levert raadsels op. Dat geldt ook voor de juridische zinsnede aan het eind van het vonnis. Deze bevinding strookt met de uitkomst van de PROMIS-evaluaties.²⁶ PROMIS is een initiatief van de rechtspraak om tot begrijpelijker rechterlijke uitspraken te komen, een streven dat vooralsnog geen spectaculaire verbeteringen lijkt te hebben opgeleverd.²⁷

De bewijsmotivering werd in het onderzoek van Van der Schaaf en Malsch (2015) per casus heel verschillend beoordeeld. Het verkeersongeval kwam ook bij dit onderdeel van het onderzoek er niet goed af: acht van de elf respondenten vonden de bewijsmotivering in dit vonnis onduidelijk. De beoordeling van de strafmotivering liet een soortgelijk beeld zien: hier vonden zes van de elf respondenten de motivering in de verkeerszaak onduidelijk. Daarbij gaven zij aan dat het in de duidelijkheid van de tekst niet alleen om taalgebruik gaat, maar ook om consequente redeneringen.

24 Zie ook Malsch, M. (2014). Het heilige huisje van de professionele rechtspraak: Waar komt de huiver voor lekenrechtspraak vandaan? *Strafblad, mei*, 162-168.

25 Schaaf, J. van der, & Malsch, M. (2015). Burgers over strafvonnis: De begrijpelijkheid en overtuigingskracht van rechterlijke uitspraken. *Trema*, 96-102.

26 Zie o.a. Rapport Toetsingscommissie PROMIS III, *Stand van zaken PROMIS in 2010*.

27 Zie Groot-van Leeuwen, L. de, Laemers, M., & Sportel, I. (2015). *Het vonnis beter uitgelegd? Maatschappelijke effecten van beter motiveren in de strafrechtspraak* (Research Memoranda, nr. 2). Den Haag: Raad voor de Rechtspraak. Het begrijpen van een vonnis betekent nog niet dat men het met dat vonnis eens is.

Gevraagd naar de overtuigingskracht van de vonnissen komt opnieuw het verkeersongeval er het slechtst af: geen enkele respondent gaf aan het eens te zijn met het vonnis (met name het gegeven dat ‘slechts’ twee jaar ontzegging van de rijbevoegdheid werd opgelegd, stuitte op onbegrip). Volgens de onderzoekers kan gebrek aan informatie er de oorzaak van zijn dat de sanctie in de verkeerszaak als niet overtuigend wordt beoordeeld. Uit het eerder besproken onderzoek van Wagenaar over strafrechtelijke oordelen van rechters en leken (2008)²⁸ blijkt immers dat naarmate burgers beter worden geïnformeerd over een zaak, zij het strafdoel ‘preventie’ (voorkómen van recidive) belangrijker gaan vinden, en vergelding minder belangrijk. Het lijkt, aldus de onderzoekers, plausibel dat zij in de motivering op zoek gaan naar informatie over dit strafdoel en dat zij het waarderen als die in het vonnis staat.

De respondenten in dit onderzoek waren over het algemeen hoger opgeleid. Verwacht kan worden dat minder hoog opgeleiden meer moeite zullen hebben met het begrijpen van vonnissen en wellicht ook minder overtuigd zullen raken door de inhoud van de uitspraken. Delen van het vonnis, zoals de tenlastelegging en bepaalde juridische standaardfrases, blijven ingewikkeld voor de leek. De auteurs achten het ten slotte raadzaam om in onderzoek naar de opvattingen van burgers over vonnissen en straffen aandacht te besteden aan de specifieke strafdoelen van sancties én aan de opvattingen van de leek over deze strafdoelen.

27.12 MENINGEN OVER BEHANDELING VAN ERNSTIGE VERKEERSDELICTEN DOOR DE STRAFRECHTER

Onderzoek uitgevoerd door het instituut Intervict (Tilburg University) ging na hoe nabestaanden van verkeersslachtoffers de strafprocedure en de opgelegde sancties hebben ervaren.²⁹ Bijna 80% van de respondenten gaf aan het ‘(heel) belangrijk’ te vinden dat de zaak is geëindigd in een veroordeling. Twee derde verklaarde te weten voor welk misdrijf de veroorzaker is veroordeeld (zwaar lichamelijk letsel door schuld dan wel gevaar of hinder veroorzakend gedrag). Opnieuw een grote meerderheid geeft aan het ‘(heel) belangrijk’ te vinden voor welk misdrijf de veroorzaker is veroordeeld. Bijna 80% verklaart dat er feitelijk sprake was van ‘roekeloos’ rijgedrag, ook in gevallen waarin daarvoor niet is veroordeeld (‘roekeloos’ is een wettelijke term, die door de Hoge Raad zeer restrictief wordt uitgelegd).

---

28 Wagenaar, W.A. (2008). *Strafrechtelijke oordelen van rechters en leken: Bewijsbeslissingen, straffen en hun argumentatie* (Research Memoranda, nr. 2). Den Haag: Raad voor de rechtspraak.

29 Van der Aa, S., Groenhuijsen, M., Lens, K., & Lanslots, M. (2016). Verkeersslachtoffers: Over de strafrechtelijke reactie op (ernstige) verkeersdelicten. Tilburg: Tilburg University.

Opmerkelijk is dat 36 respondenten (66%) de opgelegde straf '(veel) te licht' vonden. Tegelijkertijd gaven 46 respondenten aan een passende straf (heel) belangrijk te vinden (83%). Ontzegging van de rijbevoegdheid en een taakstraf werden vaak genoemd als opgelegde sancties; onvoorwaardelijke en voorwaardelijke gevangenisstraf werden beduidend minder vaak gerapporteerd. Geldboete weer wel.

De respondenten vonden over het algemeen dat de veroorzaker niet de straf kreeg die hij verdiende, dat de straf niet paste bij het leed dat hen is aangedaan en dat de straf niet had bijgedragen aan het emotioneel herstel. Bovendien waren respondenten het niet eens met de stelling dat de opgelegde straf gevaarlijk rijgedrag in de toekomst zal voorkomen.

Op de vraag naar de algemene tevredenheid over de uitkomst van het strafproces wordt uiteenlopend gereageerd. 34,6% (n = 19) geeft aan (heel) tevreden te zijn, maar een nagenoeg gelijk percentage geeft aan (heel) ontevreden te zijn.

In hun conclusie benadrukken de onderzoekers dat de respondenten van wie de veroorzaker door de strafrechter is veroordeeld, relatief hoge positieve scores laten zien op het punt van slachtofferbejegening door Openbaar Ministerie en rechter. Zij geven ook hoge scores voor hun gevoelens van procedurele rechtvaardigheid. De (kleine) meerderheid is (heel) tevreden met het verloop van de procedure, bijna een derde is neutraal. Het knelpunt zit echter in de uitkomst van de procedure. Het beeld uit de media – verkeersslachtoffers zijn ontevreden met de opgelegde straf – wordt bevestigd.³⁰

27.13 VERDER ONDERZOEK

De besproken onderzoeken, die deels op elkaar aansluiten en voortbouwen, geven een goed beeld van onderzoek op het gebied van punitiviteit en lekeninbreng. Met name door het ontbreken van enige vorm van lekenparticipatie in Nederland, en de efficiënte inrichting van het strafproces, die de externe openbaarheid niet ten goede komt, zijn de begrijpelijkheid en toegankelijkheid van dat proces niet optimaal. Daar staat tegenover dat het vertrouwen van de burger in de strafrechtstoepassing hier te lande vrij groot is, en dat geen urgentie wordt gevoeld bij het publiek om actief deel te nemen aan de strafrechtspleging. 'Laat de rechters hun werk maar doen, zij hebben ervoor doorgeleerd', zo zou de stemming kunnen worden weergegeven. Dat neemt niet weg dat er wel degelijk behoefte bestaat aan

30 De hoofdmoot van de straffen bestaat uit taakstraffen en geldboetes. Dit resultaat spoort met dat van een onderzoek uit 2007 (Blom, M., Bregman, I.M., & Wartna, B.S.J. (2011). *Geregistreeerde verkeerscriminaliteit in kaart: Een kwantitatief beeld van achtergrondkenmerken en de recidive van geregistreeerde verkeersdelinquenten in Nederland*. Den Haag: WODC).

inzicht in het hoe en waarom van (straf)rechterlijke beslissingen. De interessante en vruchtbare onderzoekslijn die in dit hoofdstuk is beschreven, verdient het te worden voortgezet. Daarbij kan worden gedacht aan de volgende thema's:

- Hoe ervaren verdachten het tegen hen gerichte strafrechtelijk onderzoek, met name het onderzoek ter terechtzitting? Daarbij zouden verschillende categorieën verdachten kunnen worden onderscheiden, bijvoorbeeld naar opleidingsniveau, sociale achtergrond, veroordeelden en vrijgesproken personen.
- Momenteel is er in de magistratuur aandacht voor het begrijpelijker maken van uitspraken en wordt daar ook mee geëxperimenteerd. De huidige president van de Hoge Raad werkt hier actief aan. Wat leveren deze initiatieven op aan begrijpelijkheid en toegankelijkheid van de strafrechtspraak voor de burger, en welke grenzen zijn hieraan mogelijkserwijs verbonden?

LITERATUUR

Aa, S. van der, Groenhuijsen, M., Lens, K., & Lanslots, M. (2016). *Verkeersslachtoffers: Over de strafrechtelijke reactie op (ernstige) verkeersdelicten*. Tilburg: Tilburg University.

Blom, M., Bregman, I.M., & Wartna, B.S.J. (2011). *Geregistreerde verkeerscriminaliteit in kaart: Een kwantitatief beeld van achtergrondkenmerken en de recidive van geregistreerde verkeersdelinquenten in Nederland*. Den Haag: WODC.

Boutellier, H., & Lünemann, K. (2007). *Burgers over (straf)rechters*. Utrecht.

Croes, M., Elffers, H., & Klijn, A. (2008). *Wagenaars raadkameronderzoek en de discussies over punitiviteit en lekeninbreng*. Zie www.rechtspraak.nl/SiteCollectionDocuments/Rechtstreeks-2008-3.pdf.

Crombag, H.F.M., Koppen, P.J. van, & Wagenaar, W.A. (1992). *Dubieuze zaken: De psychologie van strafrechtelijke bewijs*. Amsterdam: Contact.

Elffers, H., & Keijser, J.W. de (2004). Het geloof in de kloof: Wederzijdse beelden van rechters en publiek. In J.W. de Keijser & H. Elffers (red.), *Het maatschappelijk oordeel van de strafrechter: De samenwerking tussen rechter en samenleving* (p. 53-84). Den Haag: Boom Juridische uitgevers.

Groot-van Leeuwen, L. de, Laemers, M., & Sportel, I. (2015). *Het vonnis beter uitgelegd? Maatschappelijke effecten van beter motiveren in de strafrechtspraak* (Research Memoranda, nr. 2). Den Haag: Raad voor de Rechtspraak.

Keijser, J. de, & Elffers, H. (2007). Onbegrip voor het strafoordeel bedreigt het draagvlak voor het rechtssysteem niet. In M. Malsch & N. van Manen (red.), *De begrijpelijkheid van de rechtspraak*. Den Haag: Boom Juridische uitgevers.

Keijser, J.W. de, Koppen, P.J. van, & Elffers, H. (2006). *Op de stoel van de rechter: Oordeelt het publiek net zoals de strafrechter?* (Research Memoranda, nr. 2). Raad voor de rechtspraak.

Lent, L. van (2008). *Externe openbaarheid in het strafproces*. Den Haag: Willem Pompe Instituut/Boom Juridische uitgevers, p. 222 e.v.

Maden, M. van der, Malsch, M., & Keijser, J. de (2017). Waarom wil de burger toch steeds dat rechters zwaarder straffen? *Trema*, 80-83.

Malsch, M. (2009). *Democracy in the courts. Lay participation in European criminal justice systems*. Abingdon: Taylor & Francis.

Malsch, M. (2014). Het heilige huisje van de professionele rechtspraak: Waar komt de huiver voor lekenrechtspraak vandaan? *Strafblad, mei*, 162-168.

Roos, Th. A. de (2006). *Is de invoering van lekenrechtspraak in de Nederlandse strafrechtspleging gewenst?* Universiteit van Tilburg.

Ruiter, S., Tolsma, J., Hoon, M. den, Elffers, H., & Laan, P. van der (2011). *De burger als rechter: Een onderzoek naar geprefereerde sancties voor misdrijven in Nederland*. Den Haag: Boom Lemma uitgevers.

Schaaf, J. van der, & Malsch, M. (2015). Burgers over strafvonnissen: De begrijpelijkheid en overtuigingskracht van rechterlijke uitspraken. *Trema*, 96-102.

Wagenaar, W.A. (2008). *Strafrechtelijke oordelen van rechters en leken: Bewijsbeslissingen, straffen en hun argumentatie* (Research Memoranda, nr. 2). Den Haag: Raad voor de rechtspraak.

